

Cilt: 4, Sayı: 8, Temmuz 2016 / Volume: 4, Issue: 8, July 2016

**1878 BERLİN KONFERANSI'NDAN SONRA OSMANLI DEVLETİ'NİN
ASKERİ ISLAHAT VE DIŞ POLİTİKASINDAKİ YENİ YÖNELİMLER***

**New Directions of Ottoman Empire on the Military Reform and Foreign Policy
after the Berlin Conference 1878**

Eylem TEKEMEN ALTINDAŞ**

ÖZ

Hicri 1293 yılında oluşu itibarıyla “93 Harbi” olarak adlandırılan 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı’nda Osmanlı Devleti orduları Kafkas cephesindeki bazı başarılar ve Plevne savunması dışında Rus ve Romen kuvvetleri karşısında başarı sağlayamamış savaş Osmanlı Devleti’nin yenilgisi ile sonuçlanmıştır. Bu durum savaş sonunda imzalanan Ayastefanos ve Berlin Antlaşmalarında Osmanlı Devletinin büyük toprak ve prestij kaybetmesine neden olmuştur. Savaşta ordunun başarısızlığı ve eksikliğini gidermek için Osmanlı Ordusunun Avrupa örneğinde eğitilmesine karar verilmişti. 93 Harbine kadar askeri ıslahatlar konusunda Fransa’dan yardım alınırken artık Abdülhamid idaresi bu konuda Almanya’ya yönelmiştir. Yapılması düşünülen askeri yenilikler için Almanya’dan subaylar getirilmiş ve Osmanlı subayları da başta Almanya olmak üzere askeri konuda ileri olan Avrupa ülkelerine eğitim için gönderilmiştir. Bu çerçevede 1880’li yıllardan itibaren ordunun ıslahı için Almanya’dan birçok subay ve teknik adam gelmişti. Bunlara örnek olarak Albay Köhler, Yarbay Von der Goltz’u gösterebiliriz.

Dış politikasında bu tarihten itibaren Almanya’ya yakın siyaset izleyen Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı sonuna kadar bu politikasını sürdürmüştür. Bunun en önemli sebeplerinden bir tanesi de Almanya’nın Osmanlı Devleti’nin paylaşma politikalarında diğer Avrupalı Güçler’den farklı bir siyaset izlemesi idi.

Osmanlı Askeri düzenini ıslah için yapılmak istenen teşebbüsler Almanya ve Avrupa Büyük Güçlerin dış siyasetine de etki etmiş ve ıslahatlar bu siyasetin bir aracı konumuna getirilmişlerdir. Bu çalışma Osmanlı Devleti’nin savaş sonrasında askeri ıslahatlar konusunda niye Almanya’ya yaklaştığını ve Almanya’ya yakın bir siyaset izlemesinin İmparatorluğun Düvel-i Muazzama ile ilişkilerine nasıl etki ettiği analiz edilecektir.

---

*Bu çalışma 12-14 Ekim 2011 tarihleri arasında Dokuz Eylül Üniversitesi’nde “Berlin Konferansı’ndan Günümüze Büyük Güçler ve Türkiye” Sempozyumu’nda sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

** Araş. Gör., Ankara Üniversitesi, DTCF, Tarih Bölümü.

1878 Berlin Konferansı'ndan Sonra Osmanlı Devleti'nin Askeri İslahat ve Dış Politikasındaki Yeni Yönelimler / Eylem Tekemen Altıntaş

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Berlin Konferansı, Almanya, Dış Politika, Askeri İslahatlar

ABSTRACT

During the Ottoman-Russian War in 1877-78 so called as 93 War because of occurring in 1293 according to the Hijri Calendar, the Ottoman Empire armies were unable to succeed in the face of Russian and Romanian forces except for some of the achievements in the Caucasian front and the defense of Plevn and the war resulted in the defeat of the Ottoman Empire. At the end of the war, the Ottoman Empire signed the Treaties of San Stefano and

Berlin, leading to the loss of land and prestige. To resolve the failure and shortcomings of the army in battle, training of the Ottoman Army like the European model was decided. While getting help from France on the military reforms until the War 93, henceforth Abdulhamid administration turned to Germany in this regard. The military officers were brought from Germany for the proposed reforms and the Ottoman officers were sent for training to European countries, especially to Germany, being advanced in the military context. In this regard, from the year 1880 for rehabilitation of the army, a lot of officers and technical specialists came from Germany. These are the examples: Colonel Koehler, Lieutenant-Colonel Von der Goltz.

Starting from this date, the Ottoman Empire followed a close policy to Germany in terms of the foreign policy until the end of World War I. One of the most important reasons behind this was, Germany had a different policy than the other European Powers regarding the sharing policies.

Undertakings required to be done to reform the Ottoman Military order also affected the foreign policy of Germany and the European Great Powers, then reforms were brought to the instrument of this policy. This study will analyze why the Ottoman Empire was close to Germany on military reforms after the war and how this situation affects the Empire's relations with Duvel-i Muazzama.

Keywords: The Ottoman Empire, the Berlin Conference, Germany, Foreign Politics, Military Reforms

Giriş

Osmanlı Devleti'nde birçok alanda olduğu gibi askeri alanda da yenileşme hareketine ihtiyacı vardı. Savaşlarda alınan yenilgiler bunun en açık göstergesi idi. 1839 Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra askerî ıslahatlarda Fransız askerî sistemi örnek alınmıştı. Askerî alanda genel bir ıslahat yapılması zorunluluğu 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nde açıkça ortaya çıkmıştı. Osmanlı Ordusu'nun genel anlamda askerî gelişmelerden ve özellikle de askerî teçhizat ve eğitimde yenileşmeye ihtiyacı vardı. II. Abdülhamid, ordunun eğitilmesi için Almanya'dan önce subay daha sonrada askeri teçhizat istemiştir. İşte bu makalede Osmanlı

1878 Berlin Konferansı'ndan Sonra Osmanlı Devleti'nin Askeri İslahat ve Dış Politikasındaki Yeni Yönelimler / Eylem Tekemen Altıntaş

Devleti'nin askeri ıslahatlar konusunda niye Almanya'ya yöneldiği anlatılmaya çalışılacaktır.

a-1878 Berlin Konferansı Sonrasında Osmanlı Devleti'nde Askeri İslahatlarda Alman Etkisi

1839 Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile birlikte batılılaşma çabaları diğer birçok alanda olduğu gibi askerî alanda da etkisini göstermişti. Askerlikle ilgili yapılan düzenlemeler için yasa çıkarılmış ve ıslahat hareketinin belli bir planda yapılması için çalışılmıştı. Bu dönemde ordu alanında yapılan yeniliklerde Fransız ordusunun yapısı göz önünde tutulmuştur. Tanzimat döneminde yeniden düzenlenmeye çalışılan ordu ilk başarısını Kırım Savaşı'nda göstermişti. Ancak 93 Harbi olarak adlandırılan 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Osmanlı Devleti orduları Kafkas cephesindeki bazı başarılar ve Plevne savunması dışında Rus ve Romen kuvvetleri karşısında başarı sağlayamamış ve savaş Osmanlı Devleti'nin yenilgisi ile sonuçlanmıştı. Bu durum savaş sonunda imzalanan 1878 Ayastefanos ve 1878 Berlin Antlaşmalarında Osmanlı Devleti'nin büyük toprak ve prestij kaybetmesine neden olmuştur (Tekemen, 2006: 19-100; İpek, 2002: 20; Ayverdi, 1975; 225). Dolayısıyla ordunun başarısızlığı ve eksikliğini gidermek için Osmanlı ordusunun Avrupa örneğinde yeniden düzenlenmesine karar verilmişti. Alman askeri eğitim ve teknolojisinin üstünlüğü ve Alman devletlerinin Bismarck/Prusya önderliğinde ittifakı başarıyı getirmişti 1871 yılında Fransa-Prusya arasında vuku bulan savaşta Prusya'nın galip gelmesi üzerine Alman ordusunda yapılan eğitim-öğretim yöntemlerine öncelik verilmeye başlanmıştı (Çadırcı, 1989: 37-38).

II. Mahmut zamanında Osmanlı hizmetinde bulunan Moltke'nin Prusya'ya geri dönmesinden II. Abdülhamid dönemine kadar (1838-1882) Osmanlı Devleti'nde Prusya'nın etkisi mevcut değildir. Yaklaşık 44 yıllık bu süre içinde İstanbul'da Muhlis Paşa adıyla tanınan Von Kuczkowski Osmanlı topçusunun eğitilmesi için çalışmış olup Tümgeneralliğe kadar yükselmiştir (Yılmaz, 1993: 35). Bu süre içinde İstanbul'da bulunan subaylar Alman silahlarının alınmasına öncülük etmişlerdir. 1873'te Osmanlı topçu birliklerinin kullanması için 500 top Alman Krupp firmasına sipariş verilmişti (Wallach, 1985: 22). Krupp fabrikası 1870 Fransa-Prusya savaşı öncesi ve sonrasında kendileri için ürettikleri silahların ellerinde kalmasıyla bunların hemen satılması gerektiğinden hareketle İstanbul'a gelmişler, Boğazların tahkimatında kullanılması amacıyla sahra ve batarya toplarının satışı için Osmanlı Devleti ile bir anlaşma imzalamışlardı (Beşirli, 2004: 123).

93 Harbi'ne kadar askerî ıslahatlar konusunda Fransa'dan yardım alınırken bu tarihten sonra II. Abdülhamid idaresi artık Almanya'ya yönelmiştir (Baykal, 2003: 60-64; Çolak, 2004: 250). Yapılması düşünülen askerî yenilikler için Almanya'dan subaylar getirilmişti. Osmanlı Devleti'nde 1882-1913 yılları arasında görev alan Alman askerî heyetlerini Köhler ve heyeti-Goltz Paşa* (Ulus, 1986: 81-

---

* 12 Ağustos 1843 tarihinde Bielkenfeld'de doğan Colmer Freiherr von der Goltz, ortaokuldan sonra Berlin'de askeri aday okuluna devam etmiştir. 1861 senesinde teğmen olarak Doğu Prusya Alayı'nda atanarak askerlik hayatına başlamıştır. 1864'te Berlin'de Harp

1878 Berlin Konferansı'ndan Sonra Osmanlı Devleti'nin Askeri Islahat ve Dış Politikasındaki Yeni Yönelimler / Eylem Tekemen Altıntaş

82), 1913'te Liman von Sanders[†](www.ahmetakyol.net/liman-von-sanders 09.06.2016) ve heyeti ve I. Dünya Savaşı'nda gelen subaylar olarak 3 grupta toplayabiliriz. Yine bu süreçte Osmanlı subayları da askerî ve teknik konularda ileri olan başta Almanya olmak üzere diğer Avrupa ülkelerine eğitim için gönderilmiştir. İlk gelenlerden olan Goltz Paşa orduda yenileştirme hareketleri yaparken Osmanlı subaylarını da Almanya'da eğitime göndermişti. Ayrıca bu dönemde Almanya'dan askerî teçhizat alımı için başvurulmuştu. Osmanlı Devleti bu bakımdan da Almanya'nın silah sanayinin pazarı haline getirilmişti. Liman von Sanders, heyetindeki Alman subayları Osmanlı ordusundaki kilit noktalara getirtmiş ve bu sayede de Almanya silah sanayisine yüklü siparişler verilmesini de sağlamıştı. Sanders ve heyeti, Osmanlı ordusunun eğitiminde yararlı olmuştu. 1898'de İstanbul'u ziyarete gelen İmparator II. Wilhelm'in de söylediği gibi bu yardımları "*gelecekte Osmanlı ordusundan Almanya'nın hesabına yararlanmak*" için yapmıştı. Sanders'in bu görüşünü de I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusunun Sarıkamış'ta, Filistin'de, Süveyş Kanalı'nda Almanların çıkarına hareket etmesinde görmekteyiz.

1878 Berlin Kongresi ile Avrupa'da Almanya merkezli yeni bir güç dengesi oluşmuştu (Tuncer, 2000: 77). Bu dönemde yaşanan politika değişiklikleri sonrasında Osmanlı Devleti dış siyasette yalnız kalmıştı. II. Abdülhamid büyük devletlerarasında bir denge politikası izlemeye karar vermişti (Kuran, 1994: 28-29; Erdoğan, 1999: 165-170; Akyıldız, 2004: 167; Şafak, 2004: 35). Sadece İngiltere ve Fransa ile siyasî ilişki kurmayı doğru bulmuyordu. Bunun için dış politikada güvenebileceği, İngiltere ve Fransa'ya karşı alternatif olarak yer alacak bir müttefik arayışına girdi. Sonuçta 1870'de Fransa karşısında zafer kazanan Almanya ile siyasî ilişki kurmaya ve bunu da askerî yönden sağlamlaştırmaya karar verdi (Moreau, 1999: 335-336; Ortaylı, 2006: 45; Akarlı, 1976: 70-73).

93 Harbi, Osmanlı ordusunun hem teçhizat hem de askerî eğitimsizliğinin açık bir kanıtı olarak yenilgi ile sonuçlandı. Bu başarısızlıkta donanımlı ve eğitilmiş komutanların eksikliği ön plana çıktı. Yine bu başarısızlık yapılması düşünülen

---

Akademisine atanan Goltz, Avusturya ile olan savaşta görev almış 1878 senesinde binbaşı, 1883'te Yarbay ve 1887'de de Albaylığa terfi etmiştir. 1896 senesinde Almanya'ya dönmüş olan Goltz Paşa, askerlik görevini 1911 senesine kadar devam ettikten sonra kendi isteğiyle görevinden ayrılıp Belçika Genel Valiliği'ne atanmıştır. Kasım 1914 tarihinde Osmanlı Padişahının yanına müşavir olarak görevlendirilen Goltz bir yıl sonra Bağdat'taki karargâhında ölmüş ve eşinin isteği üzerine İstanbul'a gömülmüştür.

[†] 17 Şubat 1855'te bugün Polonya sınırları içinde olan Slupsk/Stolp'ta doğan Liman Van Sanders, eğitim hayatından sonra 1874 senesinde askerlik hayatına başlamıştır. 1904'te Albay, 1908'de Tuğgeneral, 1911'de de Tümgeneralliğe yükselen Sanders, 1913 senesinde Osmanlı Devleti'ne Alman Askeri Islah Heyeti Başkanı olarak atanmıştır. İki devlet arasında yapılan sözleşmeye göre Sanders, Osmanlı ordusunda Korgeneralliğe yükseltilmiştir. Sanders'e Osmanlı Devleti'ndeki bütün askeri okulların öğretim birliklerinin, Numune Alaylarının ve Talimgâhlarının ayrıca Osmanlı ordusunda bulunan bütün yabancı subayların doğrudan amiri olmuştur.

1878 Berlin Konferansı'ndan Sonra Osmanlı Devleti'nin Askeri İslahat ve Dış Politikasındaki Yeni Yönelimler / Eylem Tekemen Altıntaş

askerî ıslahatlarda Fransa tarzının yerine Alman modelinin örnek alınmasına neden oldu[‡] (Soy, 2004: 30-31; Karpat, 1972: 278).

Askerî alandaki yenileşme hareketi sadece silah alımını değil aynı zamanda silahların doğru kullanımını, birliklerin yeniden düzenlenmesini ve belki de en önemlisi askerî personelin eğitimini kapsıyordu. Bu işin başarıya ulaşması ise silahları savaş alanlarında kullanarak başarı kazanmış kişilerin eğitim desteği vermesine bağlıydı (Sarıbal, 2016: 7).

II. Abdülhamid, ordunun ıslahı amacıyla Almanya'dan bir heyet gelmesi için eski bir Fransız subayı olan askerî danışmanı Dreysee'yi görevlendirmiştir (Sarıbal, 2016: 9). O'da II. Abdülhamit'in bu isteğini Alman Büyükelçisi Count Von Hatzfeld'e iletmış ve neticede Alman imparatoru II. Wilhelm'e başvurmuştur (Çeliker, 1989: 143). Almanya takip ettiği "*doğu politikası*" nedeniyle Osmanlı Devleti'ni elinde tutmak için Alman subaylarının Osmanlı ordusunun yeniden yapılandırılmasında görev almalarını kabul etti. Almanya'nın bu tutumu Osmanlı Devleti'nde daha sonraki süreçte de iktidara gelenler arasında taraftar bulmuş ve Almanya yanlısı bir dış politika izlenilmesini kolaylaştırmıştı. Alman İmparatoru II. Wilhelm, Köhler başkanlığındaki askerî bir heyetin Osmanlı ordusunun ıslahı için gönderilmesine karar vermiştir (Soy, 2004: 31-32).

Köhler ve beraberindekiler 1882 yılında İstanbul'a gelip göreve başladıklarında kendilerinden önce gelen subayların çalışmalarının verimli olmadığına dair rapor vermişlerdi. Heyettekiler, Osmanlı ordusunun savaşma gücünü artırmak için yapılması gerekenleri tespit etmek üzere çalışmaya başladılar. II. Abdülhamid'e sundukları raporda öncelikle askerinin yiyecek ve giyecek ihtiyacının karşılanmasını ve maaşlarının düzenli bir şekilde ödenmesi gerektiğini, ayrıca orduda bulunan alaylı ve eğitimli subaylar arasındaki çatışmanın da giderilmesi hususunu bildirdiler. Yine bu rapora göre ordunun başarısızlığının altında da bu etkenler yatıyordu (Wallach, 1985: 35-36). Köhler ve heyeti, Osmanlı ordusunun Prusya ordusu modelinde yeniden düzenlenmesi için çalışmalara başlamışlar; ordunun asker sayısını artırmak amacıyla askerlik görevini herkese zorunlu kılmak ve bu görevden kaçışların önlenmesi için tedbirler almaya çalışmışlardı. Bu doğrultuda İstanbul'da askerlik yoklaması yapılmasını sağlamışlardı (Moreau, 1995: 337). 1883 senesine gelindiğinde II. Abdülhamid, askerî okulların ıslahı için Almanya'dan bir kurmay subay istediğini bildirmişti. Bunun üzerine Yarbay Baron von der Goltz, Askeri Okullar Müfettişi olarak gönderilmişti (Çeliker, 1989: 136-137). Goltz'un emrinde Osmanlı topçu birliklerinin düzenlenmesi için Korgeneral Imhoff'da İstanbul'a gelmiştir. Binbaşı Goltz, İstanbul'a geldiğinde öncelikle kendisinden önce gelen Alman reform heyetinin çalışmalarını inceleyerek onların çalışmalarını rapor etmişti. Goltz'a göre; "*ne Osmanlı ordusunu sil baştan düzenlemek ne de reformları bir an önce hayata geçirmek mümkündür*". Goltz, "*Türklerin Batı medeniyetini anlayacak yaratılıştadır*

[‡] II. Abdülhamid'in, Almanya'nın yeni askerî düzeninden ve Bismarck'ın diplomatik yeteneğinden etkilenmiş olması askerî ıslahatlar konusunda Almanya'ya yönelmesinde etkili olmuştur.

1878 Berlin Konferansı'ndan Sonra Osmanlı Devleti'nin Askeri Islahat ve Dış Politikasındaki Yeni Yönelimler / Eylem Tekemen Altıntaş

olduklarını, sıradan bir Türk'ün bile korkusuzluk, disiplin, özgüven ve otoriteye saygı gibi hasletlere sahip olduğunu ve bunların geleneksel hayat tarzından ve İslam inancından kaynaklandığını düşünmekteydi” (Sarıbal, 2016: 10-12; Ulus, 1986: 73-83).

Orduda uzun yıllar hizmet yapacak olan Von der Goltz'ün Almanya'dan İstanbul'a gelmesinden sonra Osmanlı Devleti'ndeki Fransız etkisi yerini zamanla Alman etkisine bırakmaya başlamıştı. İngiliz Hükümeti, Osmanlı-Alman askerî işbirliğini endişeyle takip ederken, Alman subayların Osmanlı askerini eğitmeye başlamasını da İngiltere'nin çıkarlarına zarar vereceğini düşünüyordu (Wallach, 1985: 27).

Osmanlı Devleti'nde 1879'dan itibaren askerî alanda uygulanmaya başlanan yenilik hareketlerinin en önemlisi Avrupa'nın modern ordularında olduğu gibi tümen (fırka) düzeninin benimsenmiş olmasıdır (Çadırcı, 1989: 38-39; Türk Silahlı Kuvvetler Tarihi, 1978: 211). Yapılan düzenlemeler ile Tanzimat döneminden itibaren yapılmaya başlanan askerî yeniliklerde ön planda olan Dar-ı Şura-yı Askerî kaldırılırken buna karşılık Seraskerlik teşkilatı genişletilerek yeni daireler oluşturulmuştu. Ordu birliklerine numaraların verilmesi usulüyle kıtaların numaralarla anılmasına başlanılmıştı. 1887'de yürürlüğe konulan yeni kanun ile askere alma usulü değiştirilmiş, askerlik hizmetinden muaf olmak usulüne son verilerek bedel-i şahsi kaldırılmış, askerlik yaşına gelenlerin tespiti ve onların yoklaması ve kura işlemleri ayrıca muaf tutulacak olanlarla gönüllü askerlik yapmak isteyenler hakkında yapılan yenilikler bu kanunda kapsamlı olarak açıklanmıştır (Düstur, 1937: 656-695). II. Abdülhamid döneminde yapılan askerî yeniliklerle ordunun subay ve asker sayısında artış olduğunu görmekteyiz.

II. Abdülhamid döneminde Osmanlı ordusunun yeniden yapılandırılmasıyla birlikte askerler dış görünüşleriyle de artık daha çağdaş bir görünüm kazanmıştı. Lakin Osmanlı Devleti'nin hemen her alanında görülen bozulma orduyu da etkilemişti. Bu dönemde maliyenin durumunun kötü olması nedeniyle ordunun ihtiyaçlarının giderilememesi, asker maaşlarının düzenli şekilde ödenmemesi, üst rütbeli subayların bir kısmının borçlanarak hayatlarına devam etmek zorunda kalmaları ve subayların terfilerindeki haksızlıklar memnuniyetsizliğin ortaya çıkmasına neden oluyordu. Ayrıca bu dönemde ordunun subay ihtiyacı alaydan gelenlerden ve modern tarzda eğitim veren okullardan karşılanmaktaydı. Mektepliler bilgi bakımından donanımlı lakin askerî deneyimden yoksun olup, alaydan yetişen subaylar ise eğitimden yoksun ama pratik bilgi bakımında daha donanımlıydılar. Dolayısıyla alaylı ve mektepliler arasında bir çekişme ikilik ortaya çıkmıştı. Mühendishâne-i Berrî-i Hümayûn ile birleşmiş olan Harp Okulu 1884'te yeniden ayrılmış ve 1905'te de İstanbul dışında Edirne, Manastır, Erzincan, Şam ve Bağdat'ta olmak üzere toplam beş Harp Okulu daha açılmıştır (Çadırcı, 1989: 43). Ayrıca orduda yüksek askerî eğitim-öğretim görmüş subay ihtiyacını karşılamak için kurmay yetiştirme yönteminde değişikliğe gidilerek Erkân-ı Harbiye sınıfının adı Erkân-ı Harbiye Namzet Sınıfları olarak değiştirildi. Harp Okulu'nu bitirenlerin çoğu buraya alınarak başarı durumlarına göre ya Erkân-ı Harp olmuş ya da Mümtaz adıyla orduda görev almışlardı. Lakin iyi yetişen subayların bir kısmı masa başında

1878 Berlin Konferansı'ndan Sonra Osmanlı Devleti'nin Askeri Islahat ve Dış Politikasındaki Yeni Yönelimler / Eylem Tekemen Altıntaş

görevlendirilmiş, bir kısmı da redif taburlarına gönderilerek pasif durumda bırakılmıştı. Yine bu sürede donanımlı hale getirilerek modernleştirilen askerî teçhizatın büyük bir bölümünün askerlere dağıtılmadan depolarda saklanması da askerin kendinden beklenen başarıyı göstermesine önemli bir engel oluşturmuş, bundan dolayı da meydana gelen yerel ayaklanma ve isyanlarda istenilen başarının elde edilmesine engel olmuştur.

Osmanlı Devleti zamanla (1886–1893 yılları arasında) Alman silah sanayisinin önemli müşterilerinden biri haline gelmişti. Bunun bir nedeni ordunun silah teknolojisine sahip olmasını sağlamak önemli bir diğer nedeni ise iki ülkenin izlediği dış politikanın gereği idi. II. Abdülhamid, istibdad döneminde donanmaya ve orduya güvenmiyordu. Onun bu kuşkucu tavrı sonucunda Almanya'dan alınan askerî teçhizat birliklere dağıtılmadan depolarda bekletiliyordu.

Goltz Paşa, Askeri Okullar Müfettişi olarak görev yaptığı dönemde gerçekleştirmeye çalıştığı reformun bir sonucu olarak kolordu sayısını artırmıştı. Doğal olarak bu da yeni silahların alınmasını gerektirmişti. Onun planında askerî birliklerin modernleştirilmesi yeni silahların alınmasına bağlıydı (Beşirli, 2004: 125). Dolayısıyla Goltz Paşa'nın orduda yapmak istediği her yenilik beraberinde yeni silah siparişini getirmiştir. Paşa'nın silah siparişlerindeki nüfuzuna rağmen son karar yine II. Abdülhamid'in idi. 1889 senesinde Osmanlı Devleti'nin Alman silah fabrikalarından siparişinde artış olmuştur. Bunun en önemli nedeni ise aynı sene içinde Alman İmparatoru II. Wilhelm'in ailesi ile birlikte İstanbul'u ziyarete gelmiş olmasıdır. Bu ziyaret sonrasında en kârlı çıkan Alman silah sanayisi olmuştur. 1882-1896 yılları arasında Almanya'dan alınan askerî sanayi ürünlerinin sayısındaki artış bu dönemde Osmanlı Devleti'nde bulunan Alman askerî uzmanların etkisini göstermektedir. Ordu için gerekli olan ve alınacak teçhizatın Almanya'dan alınması için sadece Prusyalı subaylar değil Goltz Paşa'nın yetiştirdiği bazı Osmanlı subayları da etkili olmuştur (Ortaylı, 2006: 101).

Goltz Paşa, Osmanlı Devleti'ne ilk gelişinde orduya 12 yıl hizmet etmiş sonra ülkesine dönmüştü. Ekim 1909 da beraberinde 11 Prusyalı subay ile geri gelmiştir. Berlin'de Osmanlı Büyükelçiliği'nde yapılan sözleşmelerde Osmanlı ordusuna hizmet etmek için gelen Alman subayların her birine senelik 2300 frank maaş verilmesi, dönüşlerinde de yine her birine iki aylık maaş tutarında yolluklar ödenmesi kararlaştırılmıştı (Örsal, 1989: 345). Bahsi geçen subayların en büyük hizmeti orduya verdikleri eğitim ile askerleri harp için hazırlamaları idi. Yalnız I. ve II. Balkan Savaşlarına girildiği zaman ordunun yeniden düzenlenmesi henüz bitmemiş olup, askerî birlikler tam manasıyla savaşa hazır durumda değildi.

Balkan Harbi başladığı zaman Osmanlı ordusunda 24 tane Alman subayı vardı. Bu subaylar Almanya'da savaşlara katılmamış olduklarından Osmanlı ordusuyla cephede savaşmak ve buralarda harp tecrübesi edinmek istiyorlardı. Ayrıca Alman silah sanayisinin geleceği açısından da bu savaş oldukça önem arz etmekteydi. Savaş öncesi Osmanlı Devleti, çabuk ateş alan Alman Krupp sahra toplarını, Bulgarlar ise Fransız Schneider (Şınayder) toplarını satın almıştı. Dolayısıyla bu savaşta her iki topun üstünlüğü de bir bakıma test edilmiş olacaktı. İşte bu sebeplerden dolayı bu subaylar savaşa katılmak arzusundaydı (Çeliker, 1989:

1878 Berlin Konferansı'ndan Sonra Osmanlı Devleti'nin Askeri Islahat ve Dış Politikasındaki Yeni Yönelimler / Eylem Tekemen Altıntaş

138; Beşirli, 2004: 169-203). Fakat Almanya savaşta tarafsızlığının bozulmaması için bu subayların harpte fiilen görev almalarına izin vermemişti. Almanya hükümeti yaklaşık 30 yıldır Osmanlı ordusunda Alman subayların hizmet etmesi ve bu harpte Osmanlı'nın yenilmesi halinde Almanya'nın itibar kaybedeceğini düşündüğünden subayların fiilen savaşa katılmasına engel olmak istiyordu. Lakin bu subayların merkezde boş durmaları da yakışık almayacağı için bir çözüm yolu olarak Alman ordusunda devam eden görevlerinden emekli edilmelerine ama savaştan sonra da eski görevlerine tekrar dönebilmeleri yönünde karar alınmıştı. Savaş sonrasında Almanya ve Osmanlı ordusunda görev yapan subaylar, orduda yeni reformların yapılması gerektiğini ve bunun için de Almanya'dan yeni bir askeri heyetin gelmesi konusunda fikir beyan ettiler. Bu süre zarfında birer rapor hazırlayan General Goltz, Albay Lossow ve Enders, Osmanlı ordusunun yeniden ıslahı için Almanya'dan tam yetkiyle bir Generalin gelmesi taraftarıydılar. Bu kişiler ayrıca Osmanlı Devleti'nin tam yetkiyle gelecek Generalin çalışmasını kabul etmemesi durumunda yalnız bırakılarak isteklerini yaptırabileceklerini düşünmüşlerdi (Çeliker, 1989: 139).

23 Ocak 1913'te yapılan Babıali Baskını sonrasında iktidara gelenler arasında Alman taraftarların çoğunlukta olması Almanya'nın da işini kolaylaştırmıştı. Sadrazam ve Harbiye Nazırı olan Mahmut Şevket Paşa'nın, İstanbul'daki Alman Büyükelçisi Baron von Wangenheim'e bir Alman askeri heyetinin gelmesi için başvurması İngiliz yanlıları ve bazı kişilerce hoş karşılanmamıştı. Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi sonrasında Harbiye Nazırlığı'na gelen Ahmet İzzet Paşa'nın, Almanların isteklerinin ağır olduğunu ve bunların kabul edilmesi durumunda Osmanlı ordusunun Başkomutanlığının Almanların eline geçeceğini düşündüğünden dolayı görüşmeler uzamıştı (Çeliker, 1989: 140). Uzayan görüşmeler sonucunda Osmanlı Hükümeti 27 Ekim 1913'te Alman askeri heyetinin çağrılması konusunda kesin karar almıştı. Osmanlı Hükümeti'nde bu konu tartışılırken Almanya hazırlığını yapmış ve o zamanki Alman ordusunun en yaşlı tümen komutanı olan Tümgeneral Liman von Sanders'i seçmişti. Onun seçilmesinde Almanya'da Sanders'in emrinde staj yapan Ahmet İzzet Paşa'nın da etkili olduğu söylenebilir. Liman von Sanders başkanlığında 42 subaydan oluşan Alman askeri heyeti 14 Aralık 1913'te İstanbul'a gelerek göreve başlamıştı. Alman Hükümeti ile Bahriye Nazırı ve Harbiye Nazırı vekili Çürüksulu Mahmut Paşa arasında Sanders ile beraberindekiler adına 5 yıllık bir sözleşme yapılarak Sanders'e bir takım yetkiler verilmişti. Bu yetkilerle Osmanlı ordusunun geleceği bir bakıma Alman askeri heyetine bırakılmıştı. Almanya'nın Osmanlı Devleti'nden isteği de hemen hemen gerçekleşmişti. Daha önceleri İngiliz ve Fransız askeri heyetlerinin Osmanlı Devleti'nde bulunmaları yabancı devletlerde olumlu karşılanırken Alman askeri heyetinin İstanbul'a gelmesi özellikle Rusya'nın onu takiben de İngiltere ve Fransa'nın protestosuna neden olmuştu. Osmanlı Devleti'nde Jandarma ve donanmanın yenileştirilmesi işi diğer yabancı heyetlere bırakılmış, daha sonra Osmanlı kara ordusunun ıslahı için Almanya'dan subayların getirilmesi uygun bulunmuştu. Rusya, İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti'nin Almanya'ya yakın siyaset izlemesine engel olmak, Osmanlı'nın zayıf, teşkilatsız kalmasını sağlamak, dolayısıyla Osmanlı ordusunun savunma yapamayacak bir vaziyette olması için ortak bir politika takip etmişlerdi. Enver Paşa, Harbiye

1878 Berlin Konferansı'ndan Sonra Osmanlı Devleti'nin Askeri Islahat ve Dış Politikasındaki Yeni Yönelimler / Eylem Tekemen Altıntaş

Nazırlığı döneminde Sanders ile anlaşamamış ve bundan dolayı aralarında çekişme yaşanmış olmasına rağmen Alman subaylardan Albay von Frankenbery'den etkilenmişti (Örsal, 1989: 346-351).

Osmanlı ordusunun yeniden yapılandırılması göreviyle İstanbul'a gelen Alman subayları dolaylı olarak Alman savaş sanayisinin de yeni pazar edinmesini kolaylaştırıyorlardı. Alman subaylar ile birlikte Alman top ve tüfek fabrikalarında üretilen silahlarda Osmanlı ordusuna girmeye başlamıştı. Almanya'dan gelen General Goltz aynı zaman da Mauser gibi çeşitli silah firmalarının İstanbul'da temsilciliğini de yapmaktaydı (Çulcu, 1999: 11). Böylece Osmanlı subayları Prusya modeli askeri eğitim alırken onların silahlarını da kullanmayı öğreniyordu. Goltz Paşa, askerî danışmanlık görevinin yanı sıra Osmanlı Devleti'nde bulunduğu yıllar boyunca Almanya hükümetinin haber kaynağı olarak da raporlar sunmuştur.

Almanya ile başlayan askeri ilişkiler sadece bu faaliyetlerle sınırlı kalmamış kısa bir zaman içinde Alman kültürü Osmanlı toplumuna etki etmeye ve toplumun fikir yapısını değiştirmeye başlamıştır.

b-1878 Berlin Konferansı Sonrasında Osmanlı Devleti'nin Dış Politikasındaki Yeni Yönelim: Almanya

Osmanlı Devleti ile Almanya'nın ilişkilerinde iki kişi önemli bir rol oynamıştır. Bunlar II. Abdülhamid ve Otto von Bismark'tı. Her ikisinin de uyguladıkları politika farklı olsa da birbirine oldukça benzemektedir. Bismark, Başbakan ve Dışişleri Bakanı olarak Ekim 1862'de yönetimi ele almış Ocak 1871'de bütün Alman prensliklerini bir araya getirerek Almanya'nın siyasi birliğini tesis etmiş ve taç giydirerek II. Wilhelm'i İmparator ilan etmişti. Bismark'ın amacı Almanya'nın birliğini koruyarak onu yaşatmak ve Almanya'nın çıkarlarını korumaktı (Çulcu, 1999: 12; Soy, 2004: 45). Bu amaçla Bismark ezeli rakibi olan Fransa'yı yalnız bırakmak için Avusturya-Macaristan ve Rusya ile ilişkilerini sıcak tutmaya çalışıyor onların Doğu Avrupa ve Balkanlarda Osmanlı aleyhindeki faaliyetlerine de göz yumuyordu. Bismark'ın "*doğu politikası*" Osmanlı'nın zararına ama Almanya'nın da çıkarına bir seyir izliyordu (Soy, 2004: 29).

Almanya siyasi birliğini oluşturduktan sonra "*doğu politikası*"na yönelmişti. İmparator II. Wilhelm'in Baltık'tan Basra Körfezi'ne kadar uzanan politikası aynı zamanda Osmanlı'nın verimli Anadolu ve Musul coğrafyasının Alman sanayisi için hem hammadde hem de sanayi ürünlerinin satışı için bir pazar haline gelmesine neden oldu (Kumkale, 1989: 148). Bunun için de Alman banker ve tüccarları Babıâli'den Marmara kıyılarından Basra Körfezi'ne kadar uzanacak bir demiryolu hattının yapımı için gerekli izni alarak harekete geçtiler. Böylece yapılacak olan Berlin-Bağdat demiryolu hattı Almanya'nın birçok ticarî ayrıcalık elde etmesine neden olmuştu. Bu zamana kadar Osmanlı Devleti'nde bulunan demiryollarına Rusya'nın baskısı nedeniyle yenileri ilave edilememiş ve mevcut demiryollarının idaresi de yabancı şirketlere bırakılmıştı. Almanya'nın yapacağı demiryolu hattı boyunca bulunan yeraltı madenlerini işletmek hakkına sahip olması ve buralarda tesisler kurmak imtiyazını elde etmesi de İngiltere'nin bölgedeki

1878 Berlin Konferansı'ndan Sonra Osmanlı Devleti'nin Askeri Islahat ve Dış Politikasındaki Yeni Yönelimler / Eylem Tekemen Altıntaş

menfaatlerine aykırıydı. Almanya'nın bu imtiyazı elde etmesi Rusya'nın da tepkisini çekmiştir (Ortaylı, 2006: 126, 134-136).

Osmanlı Devleti'nin Almanya'ya yakın siyaset izlemesinin birçok nedeni vardır. 18. yy boyunca birçok savaflara girip çıkan Prusya/Almanya 19. yüzyıla gelindiğinde tarih sahnesinde aktif olarak rol almaya başlamıştı. Almanya, siyasi birliğini tamamladıktan sonra sürekli güçlenen sanayisini ayakta tutabilmek için Rusya gibi sıcak denizlere uzak kalmanın sıkıntısını duymuş, bunun için de sıcak denizlere çıkmak, uluslararası enerji kaynaklarına ulaşabilmek, hammadde temin edebilmek ve sanayisinde ürettiği mallarını pazarlayabilmek amacıyla Osmanlı Devleti'nin ticarî, iktisadî, siyasî ve askerî gücünü kullanmayı görmüştü (Çulcu, 1999: 3). Bu sebeple Osmanlı Devleti'yle iyi ilişkiler temin etmek istiyordu. Ayrıca İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Balkanlarda Osmanlı Devleti'ne karşı izledikleri politika karşısında Almanya tepki göstermiş ve bu süreçte Osmanlı Devleti'nin yanında yer almıştı. Ayrıca Doğu Avrupa ve Balkan coğrafyası Almanya için Tuna-Ren ve Selanik-Viyana ticaret yollarının kesiştiği nokta ve petrol yataklarına açılan kapı olması bakımından oldukça önemliydi. Balkanlarda Osmanlı gücünün zayıflamasıyla bölgenin Slavlık ve Ortodoksluk bağları nedeniyle Rusya'nın eline geçmesi ihtimali Almanya'yı endişelendirmişti. Dahası İngiltere, Fransa ve Rusya'nın amacının Osmanlıları Avrupa'dan çıkartmak olduğunu bilen Almanya, Osmanlı Devleti'nin egemenlik alanının daralmasıyla kendine açılacak olan kapının kapanmasını hiç istemiyordu (Çulcu, 1999: 8). Bu bakımdan Osmanlı Devleti'ni siyasî arenada yalnız bırakmak istemediğinden onu kendisinin doğal uzantısı haline getirmek için çalışmıştır.

93 Harbi sonrasında Osmanlı Devleti'nin Rusya ile imzalamış olduğu 1878 Ayastefanos Antlaşması'nın içeriğinin oldukça ağır olması sebebiyle Avrupa devletlerinin başta da Almanya'nın tepkisine neden olmuştu. Alman Şansölyesi Prens Bismark Ayastefanos'u feshedecek olan 1878 Berlin Kongresi'ne başkanlık yapmıştı. Bismark'ın başkanlığında yürütülen kongrenin 1878 Berlin Antlaşması'yla neticelenmesi üzerine başta II. Abdülhamid olmak üzere birçok Osmanlı devlet adamı Almanya'yı dost olarak kabul etmeye başlamıştı (Muhtar, 1999: 19).

Osmanlı Devleti'ni Almanya'ya yaklaştıran nedenlerden bir tanesi de Büyük Güçler olarak adlandırılan İngiltere, Fransa ve Rusya'nın takındıkları tutumdur. Rusya, 1878 Ayastefanos Antlaşması ile İngiltere, Fransa ve Almanya'nın çıkarlarına ters düşecek şekilde güçlenmişti. İngiltere, Almanya ve Fransa bu antlaşmayı feshetmek için ortak hareket etmişlerdi. Bu süre zarfında İngiltere'de hükümet değişikliği oldu. Osmanlı'ya dost olan Lord Beaconsfield'in yerine Türk düşmanı olan Gladston'un geçmesiyle Osmanlı aleyhtarlığı politikasına hız vermesi Osmanlı'yı Almanya'ya bir adım daha yaklaştırmıştır. Yine bu süreçte II. Abdülhamid, 1881 yılında Fransız elçisi aracılığıyla Fransa'dan askeri heyet gönderilmesini istemiş ama olumlu cevap alamamıştı. Hatta Fransa, Balkanlardaki karışıklıklardan da yararlanmak amacıyla Rusya'ya yakın siyaset izlemeye başlamıştı. Rusya 1887'de Balkan siyasetini uygulamaya koyarak bölgeyi karıştırmaya başlamıştı. Sultan II. Abdülhamid Rusya'nın bu politikasına karşı Fransa'nın Osmanlı Devleti'yle Rusya arasında bir köprü olabileceğini düşünmüştü.

1878 Berlin Konferansı'ndan Sonra Osmanlı Devleti'nin Askeri Islahat ve Dış Politikasındaki Yeni Yönelimler / Eylem Tekemen Altıntaş

Ama Fransa'nın Osmanlı Devleti'nden ziyade Rusya'ya yaklaşması II. Abdülhamid'i Almanya'ya daha da yaklaştırmıştı. İki ülke arasındaki iyi ilişkilerin bir sonucu olarak ordunun ıslahı için Almanya'dan İstanbul'a gelen subayların yanı sıra İstanbul'dan da Almanya'ya Osmanlı subayları gitmiştir. Almanya'ya eğitime giden Osmanlı subayları sadece askeri konularda eğitim almamış aynı zamanda da Almanların devlet, sosyalizasyon, toplumculuk, kolektif yaşam ve milliyetçilik konularındaki tutumlarından da etkilenmişlerdi (Çulcu, 1999: 14).

Fransa'nın 93 Harbi'nden sonra Rusya yanlısı politika izlemesinin önemli bir nedeni Balkanlarda kendi nüfuzunu korumak, doğuda Alman politikasına engel olmaktı. Fransa'nın o zamana kadar ki Osmanlı toprak bütünlüğünü korumaya yönelik politikası sadece mevcut dengenin muhafazasını sağlamaktı (Muhtar, 1999: 21). Dolayısıyla Fransa'nın siyaseti Osmanlı İmparatorluğu'nun çıkarlarıyla örtüşmüyordu. Avusturya'nın ise Kuzey Almanya'dan vazgeçip Osmanlı çıkarlarına zarar verebilecek bir tavır takınması ve gelişen olaylar sonrasında Osmanlı Devleti'nin Avusturya-Macaristan'a karşı temkinli olmasına neden olmuştu.

İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne karşı takip ettiği politika muhafazakâr ve Osmanlı yanlısı Toryler ile hürriyet yanlısı Howigler'in akımı arasında değişiyordu. Toryler, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü korumak amacıyla iken Howigler ise Osmanlı'ya karşı düşmanca tavır takınmıştı. İngiltere Bosna-Hersek isyanında, 1878 Berlin Kongresi'nde Osmanlı yanlısı bir tutum takınmış Rusya, Almanya ve Avusturya'ya karşı Osmanlı Devleti'ni desteklemişti. İngiltere, İstanbul ve Boğazlar konusunda buralara kendisinin sahip olamaması nedeniyle de Rusya'nın eline geçmesini engellemek amacıyla hareket etmişti. İngiliz liberallerinin doğu siyasetinin önemli bir noktası olan Türkleri Küçük Asya'ya gönderme fikri Osmanlı Devleti'nde İngilizcenin yaygın olmaması nedeniyle fazla anlaşılammış olduğundan İngiltere'nin uzun zaman boyunca Rusya'nın çıkarlarına karşı Osmanlı Devleti'ni koruduğu zannedilmişti (Muhtar, 1999: 25). Lakin Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesinde İngilizlerin payının olduğunun düşünülmesi, 1876 Kanun-i Esasi'nin ilanının İngilizlerce sevinçle karşılanması gibi olaylar II. Abdülhamid'in İngiltere'ye karşı temkinli olmasına neden olmuştu. Ayrıca, Süveyş kanalının açılması sonrası sömürgeci zihniyetle hareket ederek Nil vadisini ele geçirmek için teşebbüs etmesi ve bunun için Hidiv İsmail Paşa'nın sattığı hisseleri el altından satın alması, Hidiv'in mali iflasından yararlanarak Mısır'da nüfuz kazanması, çıkan isyanları fırsat bilip Fransa'nın da göz yummasıyla 1881'de Mısır'ı işgal etmesi ve Basra Körfezi'nden başlayarak Hindistan'ı Akdeniz'e bağlamak için demiryolu ağı kurmak istemesi İngilizlerin Osmanlı hakkındaki düşüncelerini gün ışığına çıkartmıştı.

18. Yüzyıl sonlarından itibaren o zamana kadar birbiriyle çıkar çatışmasında olan İngiltere, Fransa ve Rusya'nın yakınlaşması Osmanlı Devleti'ni olduğu kadar Almanya'yı da rahatsız etmişti. Çünkü İngiltere'nin bu ülkelerle yakınlaşması ve Kuzey Denizi'nde Almanya'ya karşı üstünlük kurması da Almanya'yı Avrupa sahnesinde tamamen yalnız bırakmıştı. İngiltere'nin 1892'de II. Abdülhamid ile yakınlaşmak amacıyla harekete geçmesi liberal hükümetin zamanına rastlamış, bunun için de İstanbul elçileri aracılığıyla Osmanlı Devleti'nin Doğu

1878 Berlin Konferansı'ndan Sonra Osmanlı Devleti'nin Askeri İslahat ve Dış Politikasındaki Yeni Yönelimler / Eylem Tekemen Altıntaş

Anadolu'da ıslahat yapmasını istemiştir. İngiltere'nin zamanla değişen tutumu nedeniyle Osmanlı Devleti, Almanya'ya yaklaşmaya ona yakın siyaset izlemeye başlamıştı. Almanya ise Cermen faaliyetleri doğrultusunda II. Abdülhamid ile dostça ilişkiler kurmaya başlamıştı. II. Abdülhamid'in bu tutumunda Almanya'nın Osmanlı Devleti'nin işlerine karışmaması etkili olmuştur. Bismark zamanında iyi bir şekilde devam eden ilişkiler Eylül 1883'de Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın özel görevle Berlin'e gitmesiyle daha da sağlamlaşmıştı. Bismark, Mısır meselesinde Osmanlı'nın fırsatı kaçırdığını bu meseleyi çözmek için İngiltere ve Fransa ile işbirliği yapmasını tavsiye ettiği gibi İtalya'nın da boş bırakılmaması gerektiğini söylemişti. Almanya'nın Akdeniz ve Mısır ile ilgisinin olmadığını söyleyen Bismark, böylece Almanya'nın Osmanlı'ya karşı tutumunu da göstermişti (Muhtar, 1999: 32). Bismark, Glandston hükümetine rağmen İngiltere'de Osmanlı lehine gelişen bir akım olduğunu bundan da yararlanılması gerektiğini ileri sürmüştür.

Rusya, 1878 Ayastefanos ile elde ettiği ama 1878 Berlin Antlaşması ile kaybettiği çıkarlardan Almanya'yı sorumlu tutmuş, İstanbul'a ulaşmak için Viyana-Berlin yolunun kendileri için de açık olması gerektiğini ileri sürmüştü. Bunun için de Almanya'ya yaklaşarak batı sınırlarını sağlamlaştırmayı düşünmüştü. Bismark'ın 1890'da istifa etmesinden sonra Rusya ile olan güven anlaşması yenilenmemiş, bundan sonraki süreçte Almanya Avusturya'ya yakın bir siyaset izlemeye başlamıştı. II. Wilhelm'in bu süre zarfında doğu seyahatlerinde II. Abdülhamid ile ilişkilerini sağlamlaştırması da Fransa'nın Rusya ile yakınlaşmasına sebep olmuştur. Bu yakınlaşmaya İngiltere'nin de katılması Almanya'nın etkisi altına girmekte olan Osmanlı Devleti'ni yıkılışa götürecektir süreci başlatmıştır (Muhtar, 1999: 38; Soy, 2004: 84-85, 91). İngiltere'nin Fransız-Rus ittifakına katılmasında Anadolu demiryollarının Basra körfezine uzatılması imtiyazının Almanlara verilmesinin etkisi olmuştu.

Berlin-Bağdat demiryolu imtiyazından sonra Almanya ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan Konsolosluk Sözleşmesi'yle Alman sermayesi ve malları Anadolu coğrafyasına girmişti. Düyun-ı Umumiye hisselerinin önemli bir kısmını elde eden Almanya, Doğu'da iktisadî bakımdan üstünlük kurma çabasıyla hareket etmişti. Ama 1908'de İkinci Meşrutiyet'in ilan edilmesi ve II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi Almanya'nın endişelenmesine sebep oldu (Soy, 2004: 93-94). Almanya'nın II. Abdülhamid'i desteklediğini düşünen Genç Türkler Almanya'ya sıcak bakmıyorlardı. Ama Alman diplomatlar, görev sürelerinde Yıldız Sarayı ile kurdukları dostlukları Mahmut Şevket ve arkadaşlarıyla da kurmaya çalışmışlar, bunu da Enver Paşa ile gerçekleştirmişlerdi.

Osmanlı-Almanya ilişkileri II. Meşrutiyetin ilanı sırasında kısa bir kesintiye uğramış ama Osmanlı Devleti'nin yönetimini elinde tutan İttihat ve Terakki'nin üyelerinin çoğunluğunun Goltz Paşa'nın öğrencileri olmasından dolayı ilişkiler tekrar eski haline dönmüştür. İlişkilerin düzelmesinde Goltz Paşa'dan eğitim alan ve onun etkisinde kalan Osmanlı subayları ile Almanya'ya askeri eğitim için gönderilen subaylar da etkili olmuştur. İstibdad döneminden zarar gören İttihat ve Terakki üyeleri Almanya ile yakın politika izlenilmesini tercih etmişler ve iki ülke arasındaki en yoğun ilişkinin de yine 1908'den sonra yaşanmasını sağlamışlardı (Ortaylı, 2006:

1878 Berlin Konferansı'ndan Sonra Osmanlı Devleti'nin Askeri Islahat ve Dış Politikasındaki Yeni Yönelimler / Eylem Tekemen Altıntaş

119). I. Dünya Savaşı öncesinde zirve noktaya ulaşan Osmanlı Devleti ile Almanya arasındaki yakın siyasî ilişkide Almanya, Yakındoğu'da üstünlüğünü tesis etmek istiyor ve bunun için de öncelikle Osmanlı topraklarında siyasal ve askerî bir nüfuz kazanmayı arzu ediyordu.

Avrupa'da hızla gelişen silah sanayisinin en büyük pazar alanı coğrafi olarak yakın olan Osmanlı Devleti ve kendilerine göre diğer doğu devletleriydi. 19. yüzyılda Avrupa'daki silah fabrikaları ve bu fabrikaları destekleyen devletler arasında büyük rekabetler yaşanmıştır. Osmanlı Devleti, askerî çevre ve silah fabrikalarının işbirliği ile Alman silah fabrikaları için önemli pazar haline gelmiştir. Bu durum 18. yüzyıl boyunca Osmanlı ordusunun askerî ihtiyacını karşılayan İngiliz ve Fransız silah üreticilerine büyük zarar vermiştir. Almanya'dan görevli gelen subaylar Alman silah sanayisinin birer temsilcisi gibi çalışmışlardır. 19. yüzyılda Osmanlı Devleti, cephane ihtiyacını karşılamak için Tophane'de Martini taklidi tüfekler, Baruthane'de de barut imal ettirmekteydi (Ortaylı, 2006: 104). Bu dönemde Osmanlı Devleti'nde içte ve dışta yaşanan çatışmalar, zaman darlığı ve maddi imkânsızlıkları nedeniyle yerel silah sanayisini geliştirememiş, dolayısıyla da Batının silah sanayisine ihtiyaç duymaya başlamıştır.

Askeri başarısızlara son vermek amacıyla ordunun eğitilmesi gerektiğine inanan II. Abdülhamid, Almanya'dan gelecek olan askerî sistem ve teknoloji için hiçbir masraftan kaçınmamıştır. Ona göre son askerî teknoloji ile donatılacak olan ordu Balkanlar ve Avrupa'daki savaşlarda üstünlük kazanacak, dolayısıyla toprak kayıpları da azalacaktı. Lakin askerî reform hareketlerinin ekonomik yönden tam istenilen anlamda desteklenememesi ve II. Abdülhamid'in istibdad yönetiminin baskıcılığı amaçlanan gelişmeyi geciktirmişti.

II. Abdülhamid'in dış politikasının özünü Osmanlı Devleti'nin barış içinde yaşamasını sağlamak oluşturmaktaydı. Bunun için de hiçbir devlete bağlı kalınmaması gerektiğini çok iyi bilen II. Abdülhamid, olayların durumuna göre Avrupa devletleriyle ilişkisini devam ettirirken Almanya ile iyi ilişkilerini bozmak istemiyordu (Karal, 1995: 184).

Avrupa'da hızla gelişen silah sanayisinin en büyük pazar alanı coğrafi olarak yakın olan Osmanlı Devleti ve sanayisi gelişmemiş diğer doğu devletleriydi. 19. yüzyıl Avrupa silah fabrikaları ve bu fabrikaları destekleyen devletler arasında büyük rekabetler yaşanmıştır.

Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü garanti altına alan İngiltere ve Fransa'nın, bu politikalarından vazgeçmeleri üzerine Osmanlı Devleti, Almanya ile ortak bir sınırının olmaması ve doğu meselesinde hak iddia etmemesi nedeniyle Almanya'ya yaklaşmıştı. Osmanlı ve Almanya'nın askerî ve ekonomik yönden birbirleriyle yakın ilişkide olmaları ve silah ticaretindeki iyi ilişkileri nedeniyle İngiltere ve Fransa, II. Abdülhamid'i Alman askerî heyeti aleyhinde etkilemeye çalışmışlardır.

1880'lerden itibaren Osmanlı Devleti'ne gelen sivil ve askerî uzmanlara geniş yetkiler verilirken ayrıca Alman ekonomisinin nüfuzunun artması için de

1878 Berlin Konferansı'ndan Sonra Osmanlı Devleti'nin Askeri İslahat ve Dış Politikasındaki Yeni Yönelimler / Eylem Tekemen Altıntaş

tavizler verilmişti. Bunun sonucunda Alman silah sanayisi ve endüstrisi İmparatorluk topraklarında kazanç sağlamış ama Osmanlı askerinin eğitimi adına pek bir kazanım elde edilememiştir.

Almanya'dan gelen askerî uzmanlar vasıtasıyla Alman silah sanayisi İmparatorluk topraklarında faaliyet göstermeye, Bağdat demiryolu yapım hakkı ile de önyasa topraklarında nüfuz kazanmaya başlamışlardı. Almanya, İngiltere'nin sömürgeleriyle bağlantısını kesmek amacıyla Bağdat demiryolunun yapım hakkına sahip olmuştur (Ünver, 2003: 102; Soy, 2004: 119).

SONUÇ

II. Abdülhamid'in iktidarlığı döneminde Almanya'ya yakın politika izlenmiş dolayısıyla da öncelik askeri ıslahatlar konusunda olmak üzere yenileşme hareketinde Almanya model alınmıştır. Almanya'nın siyasi birliğini diğer batılı Büyük Güçlere göre daha geç tamamlamış olmasından dolayı sıcak denizlere inebilmek için Osmanlı Devleti ile yakın ilişki kurmak istemesi etkili olmuştur. Almanya, Osmanlı Devleti ile kuracağı bağlantı ile hem madde ihtiyacını karşılamak hem de kendi ürettiği malları satmak isteğiyle hareket etmekteydi. 93 Harbi olarak bilinen Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında imzalanan Ayastefanos Antlaşması, diğer Avrupalı devletler gibi Almanya'nın tepkisine neden olmuş bu anlaşmanın geçersiz kılınp yerine yapılacak olacak Berlin Antlaşması'nda Almanya'nın Osmanlı lehine çalışması Osmanlı Devleti'nin Almanya'ya yaklaşmasını sağlamıştı. İki ülke arasında iyi yönde gelişen bağlantı ve özellikle II. Abdülhamid'in denge siyaseti gereğince diğer güçlere karşı Almanya'ya yaklaşma politikası sonucunda hem askeri ıslahatlar hem de askeri teçhizatların temin edilmesi konusunda Almanya'ya yaklaşmıştır.

KAYNAKÇA

- AKARLI E. D. (1976). *The Problems Of External Pressures, Power Struggles and Budgetary Deficits in Ottoman Politics Under Abdülhamid II (1876-1909): Origins and Solutions*, (Unpublished Ph. D. Thesis, Princeton University).
- AKYILDIZ A. (2004). *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleştirme*, İstanbul.
- AYVERDİ S. (1970). *Türk-Rus Münasebetleri ve Muharebeleri*, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul.
- BAYKAL B. S. (2003). "93 Harbi Öncesinde Osmanlı Devleti ile Büyük Devletler Arasındaki İlişkiler", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi-Dün/Bugün/Yarın*, S.72-77, (Ocak-Haziran 2003), s.60-65.
- BEŞİRLİ M. (2004a). "II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Ordusunda Alman Silahları", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.16, s. 121-139.
- BEŞİRLİ M. (2004b). "Birinci Dünya Savaşı Öncesinde Türk Ordusunun Top Mühimmatı Alımında Pazar Mücadelesi: Alman Friedrich Krupp Firması ve

1878 Berlin Konferansı'ndan Sonra Osmanlı Devleti'nin Askeri Islahat ve Dış Politikasındaki Yeni Yönelimler / Eylem Tekemen Altıntaş

- Rakipleri”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 15, Konya-Bahar 2004, s. 169-203.
- ÇADIRCI M. (1989). “II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Ordusu”, *Dördüncü Askeri Tarih Semineri Bildiriler*, Ankara, s. 36-49.
- ÇELİKER F. (1989). “Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Askeri Heyetlerinin Balkan Harbi ve Birinci Dünya Harbi'ndeki Tutum ve Etkileri”, *Dördüncü Askeri Tarih Semineri Bildiriler*, Ankara, s. 136-146.
- ÇOLAK S. (2004). “93 Harbi Öncesi ve Esnasında Alman İmparatorluğu-Osmanlı Devleti İlişkileri: Bismark'ın Politikası”, *Gazi Osman Paşa'nın Ölümününün 100. Yılı Münasebetiyle I. Uluslararası Plevne Kahramanı Gazi Süleyman Paşa ve Dönemi (1833-1900)*, (Haz. Zehra Seyfikli), Tokat.
- ÇULCU M. (1999). *Tarihsel Süreçte Türkiye-Almanya İlişkilerine Yorumsal Bir Bakış-Çıkarlar, Çatışmalar, Çözümler, Tarihten Geleceğe Türk-Alman İlişkileri*, (Yay. Haz. Erhan Yarar), Ankara.
- Düstur, I. Tertip, C. 5*, Ankara 1937.
- ERDOĞDU T. (1999). “1856 Paris Kongresi ve 1878 Berlin Kongresi Arasında Osmanlı Dış Politikası”, *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç, 15-17 Ekim 1997 Sempozyuma Sunulan Tebliğler*, (Haz. İsmail Soysal), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, s. 149-172.
- İPEK N. (2002), “Osmanlı-Rus Savaşı”, *TÜRKLER, C. XIII*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 15-24.
- KARAL E. Z. (1995), *Osmanlı Tarihi I. Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri (1876-1908)*, C. 8, TTK Basımevi, Ankara.
- KARPAT K. H. (1972), “The Transformation of the Ottoman State, 1789-1908”, *International Journal of Middle East Studies, Vol. 3*, s. 243-281.
- KEYDER Ç. (2004), *Memalik-i Osmaniye'den Avrupa Birliği'ne*, İstanbul.
- KUMKALE T. T. (1989), “1910 Yılı Bütçe Görüşmeleri Işığında Silahlı Kuvvetleri Güçlendirme Çalışmaları ve Sonuçları”, *Dördüncü Askeri Tarih Semineri Bildiriler*, Ankara, s. 147-167.
- KURAN E. (1994), “II. Abdülhamid'in Büyük Devletlere Karşı Uyguladığı Siyasetin Esasları”, *Sultan II. Abdülhamid ve Devri Semineri 27-29 Mayıs 1992 Bildiriler*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul, s. 141-148.
- MOREAU O. (1999). “Osmanlı İmparatorluğu'nda Askeri Misyonları”, *Osmanlı, C. 2*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 335-344.
- MUHTAR M. (1999). *Maziye Bir Nazar Berlin Antlaşması'ndan Birinci Dünya Savaşı'na Kadar Avrupa ve Türkiye-Almanya İlişkileri*, (Çev: Nurcan Fidan), Ankara.

1878 Berlin Konferansı'ndan Sonra Osmanlı Devleti'nin Askeri Islahat ve Dış Politikasındaki Yeni Yönelimler / Eylem Tekemen Altıntaş

- ORTAYLI İ. (2006). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, İstanbul: Alkım Yayınevi.
- ÖRSAL A. (1989). “İkinci Meşrutiyet Döneminde Osmanlı Ordusunda Görev Yapan Yabancı Subayların Birinci Dünya Savaşı'nın Askeri Yönetimi Üzerindeki Etkileri”, *Dördüncü Askeri Tarih Semineri Bildiriler*, Ankara, s. 341-359.
- SARIBAL İ. (2016). *Millet-i Müselleha (Ordu Millet)| Colmar Von Der Goltz*, İstanbul.
- SOY B. (2004). *Almanya'nın Osmanlı Devleti Üzerinde İngiltere ile Nüfuz Mücadelesi (1890-1914)*, Ankara.
- ŞAFAK N. (2003). *Osmanlı-Amerikan İlişkileri*, İstanbul: OSAV.
- TEKEMEN E. (2006). *Berlin Kongresi ve Osmanlı Devleti*, AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Yakınçağ Tarihi) Yüksek Lisans Tezi, Bolu.
- TUNCER H. (2000). *19. Yüzyılda Osmanlı-Avrupa İlişkileri (1814-1914)*, Ankara.
- Türk Silahlı Kuvvetler Tarihi, C. III, 5. Kısım*, (1978), Ankara.
- ULUS İ. (1986). “Colmar Freiherr Von der Goltz (Goltz Paşa)'un Biyografisi”, *Askeri Tarih Bülteni, Yıl:11, S. 21*, Genel kurmay Yayınları, Ankara, s. 73-82.
- ÜNVER O. C. (2003), *Almanya'nın Türkiye Politikalarında Oryantalizmin Yeri (19. ve 20. Yüzyıllar)*, Ankara: Hacettepe Üniv. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- YILMAZ V. (1993), *I. Dünya Harbinde Türk-Alman İttifakı ve Askeri Yardımlar*, Cem Ofset Matbaacılık, İstanbul.
- WALLACH J. L. (1985), *Bir Askeri Yardımın Anatomisi, Türkiye'de Prusya-Alman Askeri Heyetleri 1835-1919*, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
- <http://tr.ahmetakyol.net/liman-von-sanders> 09.06.2016.